

Strategija detragedizacije Vukovara

Od procesa u kulturi do medijsko-političke strategije¹

IVICA ŠOLA*

UDK: 355.01(497.5

Vukovar)

Pregledni rad

Primljeno:

5. veljače 2013.

Prihvaćeno:

4. ožujka 2013.

Sažetak: Polazeći od pitanja: *Kako je vukovarska tragedija bila moguća u Europi na pragu 21. stoljeća?* – članak propituje duhovnu klimu Zapada koju obilježava odbijanje duha tragedije koju, na hegelovskoj matrici, karakterizira negiranje datosti. Sve filozofije nakon Hegela ostale su zarobljenice njegovu pristupu konačnom kao negativnom koje treba nadvladati, što se u jednomu dijelu tih strujanja pokazuje i kao negiranje stvarnosti kao takve, posebice u postmodernističkom interpretativizmu. Tehničko-znanstvena civilizacija promatra se kao završna faza detragedizacije Zapada.

U drugomu dijelu na interdisciplinarni način povezujemo konkretna povijesna događanja vezana uz tragediju Vukovara s duhovnom klimom Zapada, jer i jedno i drugo karakterizira negiranje datosti tragičnoga u kontekstu utješiteljskoga nihilizma. Vukovar se u načinu i metodama pokazuje kao paradigmatički primjer bilo detragedizacije, bilo renearativizacije kojom se želi iskriviti dogođeno, te postaje model za sve ostale tragedije ratova u bivšoj Jugoslaviji.

U zaključku se poziva na obnovu duha tragedije i afirmaciju stvarnosti kao najbolje prevencije protiv sličnih ponavljanja.

Ključne riječi: detragedizacija, nihilizam, renearativizacija, Vukovar, obnova duha tragedije, strategija.

1. Detragedizacija kao proces Zapada

UVOD

Kako to da se u srcu Europe, na pragu 21. stoljeća, mogao dogoditi pokolj u Vukovaru? To je pitanje koje se često po-

* Dr. sc. Ivica Šola, Odjel za kulturologiju Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, Trg Svetog Trojstva 3, Osijek, Hrvatska, isola@unios.hr

¹ Predavanje 15. 11. 2012. g. održano na znanstvenom skupu Instituta Ivo Pilar »Vukovar 21 godinu poslije, istina i/ili osporavanje«.

stavlja i na koji je moguće dati, kroz prizmu različitih pogleda i promišljanja, različite odgovore. Ovdje ćemo to pokušati polazeći od procesa detragedizacije kao procesa u zapadnoj kulturi koji obilježava negiranje datosti u kontekstu pasivnoga i utješiteljskoga nihilizma. Naš je pristup inderdisciplinaran, pri čemu želimo, kako je to učinila Hannah Arendt, prateći kao novinska dopisnica proces Eichmanu, povezati teorijsko-znanstvena i novinarska istraživanja konkretnih političkih i ratnih događaja vezanih za vukovarsku tragediju koja je, po metodama masakra i renarativizacije postala model na kojemu su se dogodile sve potonje u ratovima u bivšoj Jugoslaviji. Nakana je pokazati da je mogućnost vukovarske tragedije u srcu Europe bila nemoguća bez duha vremena koji negira tragično.

1.1. TRAGIČNO I DETRAGEDIZACIJA

Pojam tragedije tijekom povijesti bio je naširoko raspravljan i definiran, bilo u smislu njegova odnosa sa specifičnom umjetničkom, dramskom formom, bilo u smislu odnosa s događanjima u ljudskom životu i povijesti. U prvom značenju Aristotel definira tragediju kao »oponašanje ozbiljne i završene radnje koja ima određenu veličinu, govorom koji je otmjen i poseban za svaku vrstu u pojedinim dijelovima, licima koja čine, a ne pripovijedaju; a izazivanjem sućuti i straha vrši katarzu takvih osjećaja.«² Ova definicija oslanja se na grčko shvaćanje života i kozmosa: u grčkoj tragediji sreća, kao i svaki drugi posjed, nestalna je, krhka i stalno klizi iz ruku u zatvorenom kozmičkom kruženju bitka, tako da i nedužne osobe, što je esencija duha tragedije, nisu pošteđene strahota koje nosi usud i život.

U mnoštvu pristupa fenomenu tragičnoga tijekom povijesti, ovdje ćemo se ograničiti na tri pristupa³ koje simboliziraju Hegel, Nietzsche i Schopenhauer, a koji sažimlju proces zapadne kulture kao proces detragedizacije, s tehničko-znanstvenom civilizacijom kao vrhuncem.

Prvi, hegelovski, u kojemu je tragedija, kao i zlo, tek dijalektički moment koji treba prevladati, zapravo negira duh tragedije. U tom pristupu svrha i karakter tragedije legitimni su, ukoliko je nužno rješenje konflikta u kojoj se isti (karakter) sastoji. Putem takva rješenja tragedija je tek jedan moment u napredovanju vječne pravde i apsolutnoga duha koji ostvaruje svoje svrhe u kojemu pojedinačne sudbine i osobe u krajnjem slučaju nisu ni bitne jer bivaju panlogistički apsorbirane. Prema hegelovskom shvaćanju tragičnoga, koje je zapravo netragično, optimistično, u kontekstu sekulariziranoga providencijalizma romantičarskoga tipa, tragedija je zapravo privid jedne supstancijalne komedije u kojoj sve sklončava dobro, pri čemu

² ARISTOTEL, *O pesničkoj umetnosti*, Kultura, Beograd, 1955., str. 15.

³ Usp. N. ABBAGNANO, *Tragico*, u: *Dizionario di filosofia*, Unione tipografica, Torino, 1971., str. 882.-883.

ono što je izgubljeno jesu partikularne unilateralnosti koje za cjelinu nemaju nikakve vrijednosti. Ovo Hegelovo shvaćanje tragičnoga logična je posljedica njegova promatranja konačnoga kao negativnoga koje treba prevladati. U tom smislu Hegel je odredio dobar dio kasnije filozofije, posebno jedan dio egzistencijalizma koji konačno smatra negativnim. Prema Pareysonu, koliko god Kierkegaard vojevao protiv Hegelova sustava, on ga zadržava nasuprot sebi kao totalitet prema kojemu egzistirajuće treba donijeti odluku. Hegelijanizam je za njega još uvijek filozofija pisana velikim »F«, kojoj je alternativa ne-filozofija, odnosno kršćanstvo. Jednako tako i Feuerbach ratuje protiv Hegela, ali ne da bi ga dokinuo, već da bi sjeme posijano u njegovoj filozofiji doveo do krajnosti, do reduciranja teologije na antropologiju.⁴ Naime, Hegel je humanizirao Boga, ali se nije usudio reći da je čovjek Bog, već je teizam pretočio u panteizam, koji je zapravo vrsta teološkoga ateizma. Stoga Feuerbach dovodi Hegela do krajnosti, pa Bog nije ništa drugo nego otuđeni čovjek, Bog je projekcija čovjekovih neostvarenih mogućnosti. Tako Hegelova ateistička teologija s Feuerbachom postaje optimistični ateistički humanizam kojemu je stran duh tragedije, a ono što je kod Hegela skriveno, kod Feuerbacha postaje objelodanjeno kao zahtjev.

Dakle, i kod jednoga i kod drugoga filozofija znači negaciju filozofije koja s Kierkegaardom skončava u spiritualizmu koji treba u nekoj vrsti religiozne revolucije staviti negativnoj konačnosti, sadašnjosti pred oči vječnost, beskonačnost; ili u panpoliticizmu, kao kod Feuerbacha i kasnije Marxa, uz pomoć kojeg (ne) otuđeni čovjek sam konstruira vlastitu budućnost i »esenciju«, pri čemu se negativnoj sadašnjosti stavljaju pred oči neostvarene mogućnosti koje čekaju na čovjekovu praksu i aktivizam, na političku akciju da ih uozbilji. Pritom je zlo, kao i kod Hegela, tek jedan moment dijalektičkoga procesa koje se nadvladava spiritualizmom ili praksizmom.⁵

Zapravo, cijeli se egzistencijalizam, napose njemački, prema Pareysonovoj interpretaciji, u bitnom nije maknuo od hegelijanizma, metafizičkoga racionalizma, u smislu da je zadržao njegovo temeljno polazište, a to je negativnost konačnoga, neka vrsta preziranja datosti. Stoga se može reći da je egzistencijalizam njemačkoga tipa, za razliku od francuskoga ili ruskoga, zapravo sekularizirana protestantska teologija.⁶ Ovaj uvid Pareyson je razvio baveći se teologijom Karla Bartha⁷ kojega smatra, premda je teolog i nije egzistencijalist u punom značenju te riječi, bitnom figurom za razumijevanje egzistencijalizma uopće (dakako, posebice njemačkog)

---

⁴ Isto.

⁵ Isto, str. 74.

⁶ Usp. L. PAREYSON, *Prospettive di filosofia contemporanea*, Mursia, Milano, 1993., str. 65.-66.

⁷ Usp. L. PAREYSON, *Studi sull'esistenzialismo*, Mursia, Milano, 2002., str. 81.-91.

te koji je više od svih egzistencijalista ostao najbliži »utemeljitelju« Kierkegaardu.⁸ Upravo je stav prema konačnom, uključujući ljudsku osobu, kao negativnom razlog zašto se (njemački) egzistencijalizam, kao i marksizam, zapravo nikada nije u bitnom maknuo ne samo od hegelijanizma nego i od djelomičnoga ili cjelovitoga ubijanja duha tragedije.

Nietzsche pak u tragediji i tragičnom, s jedne strane, vidi strahovitu narav života te, s druge strane, mogućnost transfiguracije iste naravi putem umjetnosti, dionizijskoga pristupa i volje za moć. Prvu mogućnost Nietzsche razrađuje u *Radanju duha tragedije*. Grčki čovjek primjećuje strahovit i apsurdan karakter egzistencije, no on ga ujedno uspijeva preobraziti pretvarajući dionizijevsko, nasuprot Sokratu, u uzvišeno, pri čemu stravično i apsurdno postaje komično.⁹ Tražeći izlaz iz tragičnoga Nietzsche će kasnije u *Volji za moć* pozivati na dionizijsko prihvaćanje strahovitih strana života, ismijavajući se istovremeno s »filozofskim pesimizmom« i kmećanjem.¹⁰

Prema Schopenhauerovoj interpretaciji pak tragično označava nerazrješiv sukob. Tragedija, kaže Schopenhauer, jest »predstavljanje života u njegovoj stravičnoj inačici. Bol bez imena, bijeda čovječanstva, trijumf perfidije, podrugljiva vladavina slučaja i fatalna propast pravednih i nedužnih koji nam u njoj bivaju predloženi.«¹¹ Pred takvim karakterom života jedini mogući stav jest stav mirenja, stav koji zapravo isključuje konstitutivni sukob koji čini bit tragičnoga.¹²

Prema Pareysonu, začudna je činjenica da su se filozofije, koje su se razvile neposredno nakon užasne tragedije Drugoga svjetskog rata, bavile nekakvim tehničkim i apstraktnim pitanjima u raznim inačicama neopozitivizma, kao da se ništa stravično nije dogodilo, a cjelokupni je egzistencijalizam skončao u hermeneutici.¹³ S jedne strane takva indiferentnost dobrog dijela filozofije prema stravičnom zlu iz kojega su Europa i svijet upravo izašli, razumljiva je. Naime, i sam se Pareyson »demantira« u tom čuđenju, konstatirajući iste godine kako je filozofija nemoćna pred problemom zla pa ga je vazda prepuštala ili umjetnosti ili (kršćanskoj) religiji,¹⁴ ili, kada bi se i suočila sa stravičnom pozitivnom prisutnošću negativnoga u povijesti,

⁸ Usp. L. PAREYSON, *Esistenza e persona*, Il melangolo, Genova, 1985., str. 248.-249.

⁹ F. NIETZSCHE, *La nascita della tragedia*, Feltrinelli, Milano, 2008., str. 7.

¹⁰ F. NIETZSCHE, *La volontà di potenza*, Grandi Tascabili Economici Newton, Roma, 1989., str. 300.

¹¹ A. SCHOPENHAUER, *Die Welt als Wille und Vorstellung*, Anaconda, Koeln, 2009., str. 51.

¹² Usp. N. ABBAGNANO, *Tragico*, str. 882.

¹³ Usp. L. PAREYSON, *Pensiero ermeneutico e pensiero tragico*, u: J. JACOBELLI (ur.), *Dove va la filosofia italiana*, Laterza, Bari, 1986., str. 137.

¹⁴ Usp. L. PAREYSON, *Ontologia della libertà*, Einaudi, Torino, 1995., str. 157.

zapravo ga je prešućivala na način hegelovske dijalektike, kao i neutralizacije istoga na način hladne racionalizacije leibnizovskog tipa koje pokušavaju »razumjeti« zlo u kontekstu najboljega od svih mogućih svjetova. K tomu, izručujući zlo području etike, filozofija ga također banalizira predstavljajući ga kao alternativu moralnoj opciji, pri čemu se zbunjujuću stvarnost zla lakonski izručuje aksiologiji, tek kao nekakvu nevolju na mukotrpnom putu krjeposti, zanemarujući mračne metafizičke ambise i božanski misterij.¹⁵ Tako smo došli, smatra Pareyson, do loše alternative: ili teodiceja koja dokida zlo, ili ateizam koji dokida Boga.¹⁶ No, ni jedno ni drugo nisu tragična misao, nego detragedizirajuća, terapijska, misao koja misli riješiti problem tako da ga zapravo ne misli, već ga izbjegava u tobožnjem suočavanju koje besmisao rješava tako da ga ne gleda.

Na analogan način, s nadom kao jednim od temeljnih »principa« kršćanstva, pojedini autori i kršćanstvo ubrajaju u proces detragedizacije Zapada,¹⁷ dočim je tehnika točka na i rečenomu procesu.

1.2. TEHNIKA I DEFINITIVNO NESTAJANJE TRAGIČNOG

Može li se, dakle, bez ostatka tvrditi da je kršćanstvo povezivo s tragičnošću, odnosno, polazeći od teologije Saveza i obećanja spasenja, nije li ono ipak esencijalno utješiteljska religija? Upravo takav prigovor čini Salvatore Natoli¹⁸ razlikujući grčkost kao tragičnost, uslijed nemogućnosti izlaženja iz zatvorenoga kruga bitka, pa je čovjek kao tragični heroj igračka bogova uhvaćen u nekakvu čudnu igru nužnosti (*necessità*) i neodređenosti (*indeterminatezza*) koja se zove usud (*destino*),¹⁹ dok se kršćanstvo promatra kao nešto suprotno duhu tragedije, kao religiju utjehe koja stoji u diskontinuitetu s grčkim tragizmom.²⁰ Naime, budući da, prema Natolije-

---

¹⁵ *Isto*, str. 152.

¹⁶ *Isto*, str. 228.

¹⁷ Budući da tema ovoga članka nije brani kršćanstvo od takvih interpretacija, upućujemo na: R. OTTONE, *Il tragico come domanda. Una chiave di volta della cultura occidentale*, Glossa, Roma-Milano, 1988., gdje se nalazi i obilje literature sa suprotnim pristupom i interpretacijama odnosa tragičnoga i kršćanstva.

¹⁸ Usp. S. NATOLI, *L'esperienza del dolore. Le forme del patire nella cultura contemporanea*, Feltrineli, Milano, 1998.

¹⁹ *Isto*, str. 74.

²⁰ Natoli nije usamljen u takvom mišljenju, štoviše, on je tek jedan od mnogih koji je otvorio to pitanje koje je i Pareysona nukalo na naglašeno odbijanje utješiteljskoga kršćanstva, ali ne i negiranje njegova tragičnog karaktera, pri čemu se oslanjao na Berdjajeva. Za prikaz te panorame koji (judeo) kršćanstvu odriču tragični karakter, budući da prednost daje budućem raju nad izgubljenim, pa je samim time esencijalno utješiteljsko, Usp. R. POGGIOLI, *Morte del senso della tragedia*, Nistri – Lischi, Pisa, 1964.

voj interpretaciji, nadanje uključuje bol, u smislu da uključuje i beznađe, judeokršćanska tradicija uključuje u sebi beznađe, ali ne i tragediju jer Bog (o kršćanstvu Natoli govori kao herezi unutar židovstva), koji je Bog Saveza, uvijek je i objekt nade i utjehe u neprestanom egzodusu prema eshatonu, što tu tradiciju čini konstitutivno nesposobnom za duh tragedije. Tu se radi, dakle, o dvije nekompatibilne paradigme, kršćanskoj i grčkoj.²¹ Judeokršćanstvo je tako uvijek tinjajućom nadom i nadom protiv svake nade ubilo duh tragedije kao hrabra nošenja u usudu, unutar cikličkog grčkoga bitka, što je odlika svih tragičnih heroja iz grčkih mitova. No ni tu nije kraj. Zajedno pak, i grštvo i kršćanstvo, doveli su do tehničke civilizacije koja je radikalizacija nestajanja duha tragedije, budući da je tehnika potpuno promijenila odnos prema egzistenciji i ispraznila i obesmisllila sve ljudske (i božanske) kategorije; slobodu, patnju, grijeh, postajući apsolut.²² S tehnikom su se promijenile i kategorije zla i patnje, pozitivnoga i negativnoga, pri čemu je pozitivno upisano u kontekst tehničko-znanstvene moći, dok je negativno shvaćeno kao popravljiva tehnička grješka, pri čemu nestaje i horizont smisla jer je tehnika autoreferencijalna, kao oblik hegelovske loše beskonačnosti.²³ Tamo pak gdje nema smisla, osim funkcionalnosti poradi još učinkovitije funkcionalnosti, nema ni tragedije, kao ni tragične misli nego tek tehničke kalkulacije instrumentalnoga uma. Zapravo, čini se da tu nikakvo suvislo, pa ni tragično, meditirajuće mišljenje nije moguće, jer se u ambivalentnom nadolasku tehnike čovjek pokazuje nepripravljenim za njezine učinke i taloženje njezina nazaustavljiva napredovanja.²⁴ Tragično je tu tek da ništa nije tragično ni netragično već tek funkcionalno i funkcionirajuće, a čovjek je tek tehnički predikat. Tehnika tako stubokom mijenja sva naša razumijevanja svih ljudskih kategorija, pa i religiju. Zamjenjujući eshatološku dimenziju vremena planskom, tehnika je onemogućila čitanje vremena pod vidom smisla, prema nekom zadnjem obzoru koji izriče riječi spasenja. S obzirom na povijesnu memoriju tehnička memorija, bivajući tek proceduralnost, prošlost čini beznačajnom u smislu nadvladanosti, dočim budućnosti daje isprazno značenje proceduralnoga usavršavanja.²⁵ Čovjek pak, polazeći od ovoga scenarija u odavnom zamahu, u svojoj

²¹ Usp. S. NATOLI, *L'esperienza del dolore. Le forme del patire nella cultura contemporanea*, str. 230.-251.

²² Usp. U. GALIMBERTI, *L'uomo nell'età della tecnica*, u: P. BELLI (ur.), *La lampada di Psiche*, Milano, 2002., str. 165. Galimberti riječ apsolut tumači u etimološkom smislu kao *solutus ab*, kao raskinutost svih veza, u smislu da je tehnika od sredstva postala svrha i radikalno promijenila povijesne scenarije i religijske (eshaton, grijeh) kao i humanističke kategorije (subjekt, sloboda, razum).

²³ *Isto*, str. 168.

²⁴ Usp. M. HEIDEGGER, *L'abbandono*, Nuovo melangolo, Genova, 1983., str. 36.

²⁵ »La tecnica, sostituendo alla dimensione escatologica del tempo quello progettuale, contenuta, come scrive Salvatore Natoli, tra il recente passato in cui reperire i mezzi disponibili e l'immediato futuro in cui questi mezzi trovano il loro impiego, sottrae alla religione, per effetto di questa contrazione del tempo, la possibilità di leggere nel tempo un disegno, un senso, un fine ultimo a cui

potpunoj ovisnosti o tehničkom aparatu i ustroju svijeta, postaje apovijestan jer ne raspolaže više drugom memorijom osim onom koja je posredovana tehnički, a koja se sastoji u rapidnom brisanju bilo sadašnjosti bilo prošlosti u smjeru budućnosti koja je budućnost ukoliko je progresivno uvećanje tehničke moći i usavršavanja u imperativnoj autoreferencijalnosti tehnike kao jedinoga apsoluta.²⁶ Napredak pak, proklamiran kao jedan od stožera iluminizma, postao je rutina, odcijepljen od bilo kakve filozofije povijesti. Niže spomenuti utješiteljski nihilizam, poput nietzscheovog, koji negira tragično dionizijskim nadvladavanjem, jest aktivni nihilizam, ovdje se pretvara u pasivni nihilizam, u nihilizam koji više ne želi ni sebe sama, već postaje fatalističko pristajanje, pa u nietzscheovskom smislu²⁷ i tehnika možda još nosi ipak karakter tragičnoga kao usud, ali na način praznine i ispražnjenosti svakoga soka, patnje, pobune, dileme, te je ona zapravo nešto kao antitragična tragičnost, neko ništa koje još karikaturalno nosi prividne oznake neke slične prethodnosti.

Danas se u tom kontekstu govori o antropotehnici u smislu korištenja genetičkih spoznaja uslijed koje bi se zadiralo u proizvođenje kvalitetnijega čovjeka pri čemu bi se u samom procesu reprodukcije činilo tako da bi se sve predispozicije k bolesti i inim manjkavostima i nevoljama prevenirale, a zlo i patnja izbacili iz života u kojemu za tragediju i tragičnost više ne bi bilo mjesta. Jedan od zagovornika antropotehnike, inspiriran kloniranjem ovce Doly, jest Peter Sloterdijk čija su razmišljanja naišla na žestoku reakciju Juergena Habermasa, koji je tu »utopiju« usporedio s nekim nacističkim i staljinističkim projektima.²⁸ Baš u kontekstu Habermasove kritike Sloterdijkova shvaćanja antropotehnike i aluzije na velike političke (zločinačke) projekte pojavljuje se moralno pitanje kao središnje, pogotovo ako detragedizacija postane politički projekt na način neljudskih utopija koje, u ime borbe protiv zla i negativnosti konačnoga upravo zlo dovedu do njegovih najperverznijih konzekvenci. Taj proces, u kojemu se duh vremena i politički zločinački projekti uzajamno podupiru, na eminentan način zasjao je u procesu Eichamnu, koji je Hannah Arendt kao novinska dopisnica *New Yorkera* pratila u Jeruzalemu²⁹, što i

---

poter far riferimento per pronunciare parole di salvezza e verità... Rispetto alla memoria storica, la memoria della tecnica, essendo solo procedurale, traduce il passato nell'insignificanza del 'superato' e accorda al futuro semplice significato di 'perfezionamento' delle procedure.« U. GALIMBERTI, *L'uomo nell'età della tecnica*, str. 164.-165.

²⁶ *Isto*, str. 165.

²⁷ Usp. S. GIVONE, *Giobbe non manda avvisi di garanzia a Dio*, u: *MicroMega* 2(2000.), str. 140.-147., *L'Espresso*, Roma, str. 145.

²⁸ Usp. P. SLOTERDIJK, *Regole per il parco umano. Una replica alla lettera di Heidegger sull'umanesimo*, u: *Aut Aut* 301-302(2001.), str. 132.

²⁹ Usp. H. ARENDT, *La banalità del male - Eichmann a Gerusalemme*, Feltrinelli, Milano, 2003.

mi ovdje kanimo učiniti, spajajući filozofska istraživanja s novinskim istraživanjem događaja ratova u bivšoj Jugoslaviji, s naglaskom na Vukovar.

Dok su žrtve holokausta očekivale da će Arendtova Eichmana opisati kao monstruma, kao luđaka, ona o njemu govori kao o normalnom, obiteljskom čovjeku, koji je svoj »posao« shvaćao tehnički, koji je, kao i većina Nijemaca, ignorirao stvarnost u potpunoj amneziji savjesti. Negiranje datosti, tragedije tako je ključ i onoga što je Arendtova nazvala »banalnost zla«, kao što je i negiranje činjenice Hitlerova uspona od strane međunarodne politike bilo uvjet mogućnosti svega potonjega. Sličan scenarij pojavio se i usponom Slobodana Miloševića koji je imao čak podršku međunarodne zajednice, a način na koji se u Den Haagu brane izvršitelji njegova zločinačkog plana, od Šešelja do Ratka Mladića, ponovno, kao kod Eichmana, doziva u pamet »banalnost zla«.

2. Detragedizacija kao politički projekt i moralna perverzija

Detragedizacija je u svojoj srži uvijek neka vrsta negiranja datosti negativnoga ili, u nietzscheanskom i postmodernom smislu, apsolutiziranje interpretacije i nasilje nad činjenicama, nad stvarnošću zapravo, što je na najdrastičniji način izraženo kod Hegela, dočim su svi, kako tvrdi Pareyson, koji su se odvajali od njega, zapravo ostali hegelijanci zadržavajući njegovo temeljno polazište – negativnost konačnoga. Kada negiranje datosti, činjenica, postaje pravilo, kada se apsolutizira interpretacija, posvemašnji relativizam, od spoznajnoga do moralnoga i političkoga, temeljno je obilježje takvog duha vremena, a manipulacija dobiva širok prostor mogućega djelovanja. Taj proces detragedizacije na Zapadu, kao proces i nelagoda u kulturi, kojemu je u temelju negiranja datosti različitim načinima i hermeneutikama, stoga možemo primijeniti i na velike tragedije bliskoga vremena, posebno na velikosrpske agresije na Balkanu, koje istom hermeneutikom bivaju od velike tragedije gurnute na rub farse u kojoj izvornost događenoga ne prepoznaju ni sami sudionici tragičnoga događaja.

2.1. ODISEJEV PARADOKS I DETRAGEDIZIRAJUĆA RENARATIVIZACIJA RATA

S jedne strane, padom grčkoga supstancijalizma, narativ postaje novi topos identiteta, kako dijagnostičira Ricoeur: »Filozofija bi trebala biti oslobođena od lažnih problema proizišlih iz grčkoga supstancijalizma. Narativni identitet odbija *aut* – *aut* supstancijalizma: ili nepromjenjivost bezvremenske jezgre, ili raspršenost u impresije, kako se može vidjeti kod Humea ili Nietzschea.«³⁰ U toj paradigmi biv-

³⁰ P. RICEOUR, *La persona*, Morcelliana, Brescia., 1997., str. 68.

stvovanje i pripovijedanje korespondiraju.³¹ Pritom afirmacija narativa kao toposa identiteta i jestanja ne znači relativizam i negiranje činjenica ili postmoderni frivolni ludizam, već proces koji je Adriana Cavarero nazvala »Odisejev paradoks« koji ima dvije karakteristike.³² U jednoj od najljepših scena Odiseje, Odisej se inkognito pojavljuje, dok slijepac pjeva o njegovim herojskim djelima, o Trojanskom ratu, o Odiseju, čija slava odjekuje do nebesa. Odisej pak, skriven ispod plašta, dok sluša pripovijedanje o sebi, zaplače. »Nikada prije nije plakao, komentira ovu scenu Hannah Arendt, ni kada su se te činjenice, o kojima sada sluša pripovijest, realno događale. Tek slušajući priču on shvaća njihovo puno značenje.«³³ Prva karakteristika Odisejeva paradoksa, prema Cavarero, kaže kako je identitet i povijest uvijek povjeren Drugomu, koji pripovijeda priču uz pomoć koje pridolazimo sebi, njegov pogled nas određuje.³⁴ To pak ne znači da je pripovjedač »inovator«, već, a to je druga karakteristika paradoksa, da priča o Odiseju zapravo nema autora, ona je jednostavni rezultat njegova djelovanja, dogođenoga. Pripovjedač i njegov pogled dolaze naknadno, njegov je pogled, kao uostalom i pogled povjesničara, retrospektivan, ali nije proizvoljan. U tom smislu činjenicu da o Odisejevim poduhvatima pripovijeda slijepi »promatrač« treba shvatiti kao metaforu, stavljanje, husserlovski govoreći, samoga sebe u zgradu što je više moguće.

U Odisejevu paradoksu, suprotno postmodernom relativizmu, očuvan je tako narativni identitet egzistencije i ljudskih događaja, kao i postuliranje Drugoga u njegovoj presudnoj važnosti za identitet i jestanje, ali se ne skončava u relativizmu i ludizmu interpretativizma, budući da povijest Odisejevih poduhvata nema autora, ona je proizvod samih njegovih akcija, činjenica, koje pripovjedačev pogled i govor dovode na vidjelo i samom glavnom akteru koji nad njima zaplače, samospoznaje se u svoj dubini vlastitih čina i identiteta svoje povijesti.

Narativizacija je ključan pojam povijesne egzistencije pojedinca i naroda, pri čemu ista ne isključuje reviziju, ponovni pogled nekog »slijepog« pripovjedača jer dogođeno i faktično uvijek mogu zasjati u novom svjetlu, kao i u svjetlu novonađenih činjenica koje su sidro svake pripovijesti kako se ista ne bi pretvorila u nietzschenski skup impresija. Tako će Pareyson u svojoj hermeneutici reći kako »nema interpretacije koja ne bi radila o istini, kao što nema istine koja ne bi bila interpretacija«³⁵

---

³¹ Usp. H. ARENDT, *Vita activa*, August Cesarec, Zagreb, 1991., str. 155.-156.

³² Usp. A. CAVARERO, *Tu che mi guardi, tu che mi racconti. Filosofia della narazione*, Feltrinelli, Milano, 1997.

³³ H. ARENDT, *La vita della mente*, Bologna, 1987., str. 221., cit. prema: A. CAVARERO, *Tu che mi guardi, tu che mi racconti. Filosofia della narazione*, str. 27.

³⁴ Usp. A. CAVARERO, *Tu che mi guardi, tu che mi racconti. Filosofia della narazione*, str. 31.

³⁵ L. PAREYSON, *Verità e interpretazione*, Mursia, Milano, 1971., str. 53.

te na taj način, jednako kao bezvremenski supstancijalizam, odbija i postmoderni relativizam u pristupu interpretacije događaja. U ovomu kontekstu, nasuprot povijesnim re-vizijama, pojam re-narativizacije rabićemo u negativnom, manipulativnom kontekstu, kao nasilje nad činjenicama i kao moralnu perverziju.

U knjizi »Užitak kao politički faktor«³⁶ Slavoj Žižek analizira kako je re-narativizacija ratova na Balkanu devedesetih godina prošloga stoljeća bila izvedena od strane dijela međunarodne zajednice, pri čemu je bitno uočiti sljedeće: Dok se pervertiraju činjenice i relativizira odgovornost za pokolje i rat, isti još traje, dakle ta re-narativizacija ima jasne elemente političke strategije koja tragediju treba pretvoriti u farsu. Tako Žižek, kojemu nerijetko to i nije svojstvo, brani činjenice, stvarnost od interpretativne fantazije, te piše: »Prema nekim dokumentima nedavno objavljenim, engleski general Michael Rose, šef snaga UNPROFOR-a u Bosni, imao je nesumnjivo 'tajni zadatak' u Bosni: pod izlikom očuvanja mira među takozvanim 'zaraćenim stranama', njegov zadatak bio je i taj da optuži Hrvate, kao i muslimane (za suodgovornost za ratnu tragediju u Bosni). Tako, odmah nakon pada Srebrenice, Roseove službe iznenada 'otkrivaju' na sjeveru Bosne tijela Srba presumptivno masakriranih od strane muslimana, a njegov (Roseov) pokušaj posredovanja između muslimana i Hrvata u stvari je proizveo konflikt među njima. Ti diverzivni manevri bili su usmjereni stvaranju percepcije sukoba kao 'plemenskoga rata', kao građanskoga rata svih protiv svih u kojem su 'sve zaraćene strane jednako krive'«³⁷.

Umjesto jasne osude srpske agresije na jednu međunarodno priznatu državu, piše Žižek, takav pogled na rat u Bosni i Hercegovini trebao je pripremiti put za pacifikaciju koja bi pomirila »zaraćene strane«. Od suverene države i žrtve agresije Bosna je postala kaotično mjesto u kojemu »ludi gospodari rata na svim stranama« iživljavaju njihove povijesne traume preko leđa žena i djece. U temelju te re-narativizacije zapravo se krije točka gledišta Slobodana Miloševića koji je tvrdio kako mira u Bosni ne će biti ako se okrivljuje samo jedna strana, ona srpska, dok »Zapad preuzima ulogu neutralnoga sudca koji se treba izdići iznad lokalnih plemenskih sukoba«³⁸.

Prema Žižekovoj analizi, ključna stvar u Roseovom »tajnom ratu« u korist Srbije, krajnji cilj nije bio promijeniti odnos snaga na terenu za stranu srpskoga agresora, već stvoriti platformu za različitu narativnu percepciju situacije, pri čemu je stvarna situacija rata trebala biti zamijenjena ideologiziranom re-narativizacijom. Tako je počela depolitizirana interpretacija rata u Bosni pa se, umjesto o agresiji jedne su-

³⁶ S. ŽIŽEK, *Il godimento come fattore politico*, Raffaello Cortina, Milano, 2001., str. 27.- 31.

³⁷ *Isto*, str. 28.

³⁸ *Isto*, str. 29.

verene države na drugu, počelo govoriti o »humanitarnoj katastrofi« pa Žižek tu perversiju naziva »humanitarna renarativizacija ratova na Balkanu«³⁹. Ključni događaj u toj renarativizaciji bio je Mitterrandov posjet Sarajevu 1992. godine, u jeku najvećega bombardiranja i masakra na tržnici. Naime, dok su Sjedinjene Američke Države ozbiljno razmišljale o bombardiranju srpskih snaga, koje su držale Sarajevo u oklopu, Mitterrand je praktično kao tjelesni štitičar spriječio takvu akciju. Dok je, prije Mitterrandova posjeta, rat u Bosni bio percipiran politički, kao agresija, i interpretiran političkim jezikom, nakon Mitterrandova posjeta naglasak je stavljen na humanitarni aspekt: tamo dolje bijesni plemenski rat, a Mitterrand iz Sarajeva šalje poruku kako je, namjesto odlučne akcije Zapada u sprječavanju genocida, potrebna humanitarna akcija, budući da »nedužne žrtve na svim stranama pate uslijed nedostatka lijekova, hrane i sanitetskoga materijala«⁴⁰. Nakon ove Mitterrandove diverzije koji je, kao general Rose, bio glasnogovornik i strateg jednoga dijela međunarodne zajednice koja je išla relativizirati ulogu Srbije u događanjima u *ex*-Jugoslaviji, potpredsjednik Bosne i Hercegovine, Ejup Ganić, izjavio je: »U početku smo bili sretni zbog Mitterrandova dolaska, misleći da je to znak istinskog interesa Zapada za našu sudbinu. No odjednom smo shvatili da smo sami i izgubljeni.«⁴¹ U tom trenutku Zapad preuzima nemoguću ulogu nepristranoga promatrača jednoga plemenskog konflikta kojemu dostavlja lijekove i hranu za nevine žene i djecu dok »gospodari rata« na »svim zaraćenim stranama« liječe svoje historijske komplekse i frustracije. Ova percepcija Zapada, u kojoj je tragedija detragedizirana i preobražena u »humanitarni problem«, kako je danas poznato i jasno nakon presude generalima Gotovini i Markaču u Den Haagu, trajala je sve do trenutka kada 1995. godine sudbina Srebrenice nije zaprijetila Bihaću, pa su Sjedinjene Američke Države s akcijom Oluja, u dogovoru s hrvatskim državnim vrhom, odlučile prekinuti tu depolitiziranu mitterrandovsku percepciju humanitarne renarativizacije i problem vratiti u »narativ« kojemu i pripada, vojno i politički, nakon čega je i započeo Miloševićev strmoglavni pad, a daljnji masakri konačno zaustavljeni.

Budući da bi se moglo prigovoriti kako Žižek, kao filozof, nije relevantan za utvrđivanje činjenica, a iznosi snažne teze koje izravno optužuju generala Rosea i Ujedinjene narode za tragediju u Bosni i Hercegovini i Srebrenici, treba ovdje spomenuti britanskog povjesničara, sunarodnjaka generala Rosea, profesora na Cambridgeu, Brendana Simmsa, koji je na temelju dokumenata i činjenica, prije Žižeka, u knjizi »Beskonačni sat. Britanija i destrukcija Bosne«⁴² došao do identičnih zaključaka.

³⁹ *Isto*.

⁴⁰ *Isto*.

⁴¹ *Isto*, str. 30.

⁴² Usp. B. SIMMS, *Unfinest Hour: Britain and the Destruction of Bosnia*, Penguin Books, London, 2001.

Ovdje citiramo prvo izdanje Simmsove knjige jer već naslovnica, koja je u kasnijim izdanjima promijenjena, donosi fotografiju generala Rosea i Ratka Mladića u razdraganom druženju. Simms je otišao i korak dalje optužujući izravno i tadašnjega generalnog tajnika UN-a Yasushija Akashija zajedno s Roseom i cijelom britanskom politikom. Knjiga je bila od izuzetne pomoći i važnosti Haškom tribunalu, kako obrani generala Gotovine, tako i optužnici protiv generala Ratka Mladića.

2.2. ČETIRI STRATEGIJE RENARATIVIZACIJE VUKOVARSKE TRAGEDIJE

Vrijednost Simmsova istraživanja bitna je i zbog središnjega interesa ovoga članka, zbog Vukovara, jer jasno pokazuje da su Vukovar i Ovčara bili »generalna proba« i model na temelju kojega su učinjeni svi potonji masakri u Bosni. Stoga ne čudi da je strategija detragedizacije Vukovara ključna u toj raboti jer se njome prikriva primarnu zločinačku organizaciju ratova u bivšoj Jugoslaviji u čijoj su režiji svi ti zločini i ostvareni, to je Kontraobavještajna služba (KOS) Jugoslavenske narodne armije s generalom Aleksandrom Vasiljevićem na čelu, koji je za zločin u Vukovaru i na Ovčari ostao nekažnjen. U intervjuu Radio televiziji Srbije⁴³ tadašnji ministar obrane SFRJ, general Veljko Kadrijević, koji je od kaznenoga progona pobjegao u Moskvu gdje mu je udijeljeno rusko državljanstvo, potvrdio je ono što su autori od Simmsa do hrvatskih pravosudnih tijela odavno utvrdili, da je KOS s Vasiljevićem na čelu bio glavni organizator pokolja na Ovčari, kao i organizacije logora; metoda i scenarij potom su na identičan način primijenjeni i drugdje u Bosni, s uvijek istim prepoznatljivim rukopisom KOS-a. Ako su pak metode torture i likvidacije, koje su se dogodile u Vukovaru, postale matrica svih potonjih, tako je i re-narativizacija vukovarske tragedije model za cjelokupnu detragedizaciju ratova na prostoru bivše Jugoslavije te za razumijevanje iste. Riječ »strategija« rabimo stoga što se ne radi o stihiji, već o planskom rastakanju činjenica i događene stvarnosti, kao što ni identičan način na koji se dogodio pokolj na Ovčari i Srebrenici nije bio stvar stihije i slučaja. Te detragedijske strategije podijelit ćemo u četiri različite, pri čemu u svakoj pojedinoj postoje elementi ostale tri, dok ćemo četvrtoj, kao ključnoj, posvetiti najviše pozornosti: 1. Strategija sekundarne viktimizacije i banalizacije; 2. Strategija relativizacije i obrtanja teza; 3. Strategija bratoubilačkoga rata; 4. Strategija ote-zanja pravde i selekcioniranja krivaca.

2.2.1. Strategija sekundarne viktimizacije i banalizacije

Odmah nakon pada Vukovara po nalogu državnoga vrha RH formirana je tzv. »Manolićeva komisija« koja je trebala ispitati sve okolnosti pada ovoga grada, pri

⁴³ <http://www.e-balkan.net/drustvo-svijet/10706-qmesi-je-predlagao-da-uhapsimo-tumana-i-miloevia-i-ouvamo-jugoslavijuq-.html>

čemu se glavni akteri obrane, od Mile Dedakovića Jastreba do Siniše Glavaševića, optužuju kao suradnici KOS-a koji su išli rušiti ustavnopravni poredak Republike Hrvatske. U točki 5. ova Komisija zaključuje: »Posebno je u svezi s obranom istočne Slavonije i Vukovara, od samoga početka napadaja, očito djelovanje neprijatelja sredstvima specijalnoga rata. Početak takva podzemnog rata seže još u vrijeme stimuliranja i naoružavanja srpskih odmetnika od strane JA i Republike Srbije, a nastavlja se upornim petokolonaškim i propagandnim ratom. Iz arsenala tih sredstava osobito je ubojita bila zarana plasirana teza o tzv. ustupanju ili prodaji teritorija istočne Slavonije, odnosno Vukovara. Lansirajući tu tezu, kao temeljni oslonac u pokušaju rušenja cjelokupne hrvatske demokratske vlasti, beogradski obavještajni stožer poslužio se u njezinu širenju ne samo petokolonaškim elementima nego i interesom medija za senzaciju toga tipa, ali i političkom naivnošću pojedinaca u redovima obrambenih snaga. Nedvojbeno je da politički interes određenih međunarodnih čimbenika za održavanjem politički integralne Jugoslavije dopušta – a prema obavještajnim podacima hrvatskih službi mjestimice i utvrđuje – doprinos nekih stranih obavještajnih službi na promociji Paragine političke i vojne djelatnosti, odnosno njegove javno očitovane namjere da nasilno obori legalnu vlast u Hrvatskoj. Otuda je u inozemnim diplomatskim, državnim i poslovnim krugovima, te dijelu stranih medija, česta uporaba »predodžbe« kako su u Hrvatskoj na djelu znatne fašističke snage koje će uskoro srušiti legalnu hrvatsku vlast. Iz kronologije ukupnih zbivanja, očito proizlazi kako je teza o »prodaji Vukovara«, a potom o »nužnom padu Zagreba, zbog pada Vukovara«, smišljenim i kontinuiranim plasiranjem među ratom pogođenim i zaplašenim stanovništvom, postupno, planski i sustavno pretvarana u optužnicu protiv hrvatske demokratske vlasti u cjelini – Sabora, Vlade i Predsjednika Republike. Činjenice nedvojbeno upućuju da su pojedini dokazani nosioci pokušaja destabilizacije i rušenja čitavog sustava hrvatske vlasti istovremeno djelovali i kao ratni profiteri, u vukovarskom slučaju upravo na štetu uspješne obrane toga grada i okolnih naselja. Djelovanje zapovjednika obrane Vukovara, Mile Dedakovića, i osoba iz njegova kruga, i u tom smislu mora biti temeljito ispitano i ocijenjeno od strane nadležnih državnih tijela.«⁴⁴

Nakon izvješća »Manolićeve komisije« Mile Dedaković Jastreb uhićen je te sa suborcima teško premlaćen kao »izdajnik Hrvatske« i »ratni profiter«. Iako su se nalazi Manolićeve komisije pokazali netočnima, ona je i danas na snazi jer Sabor nikada nije poništio njene nalaze, unatoč zahtjevu samih žrtava, branitelja i zapovjednika obrane Vukovara. Premda su operativci KOS-a Radenko Radojčić (slučaj

---

⁴⁴ <http://public.carnet.hr/dragotadic/list.php?ploca=ZAKLJU%C8CI%20KOMISIJE%20ZA%20VUKOVAR&redar=28&kreda=dokument&spuzva=sve>

»Labrador«⁴⁵ i Mustafa Čandić (na suđenju Miloševiću u Haagu)⁴⁶ do sitnih detalja opisali kako je KOS na čelu sa generalom Aleksandrom Vasiljevićem vodio specijalni rat, montirao snimke, glas Siniše Glavaševića i pisma o »prodaji Vukovara«, Manolićeva komisija za to optužila je žrtve, branitelje Vukovara.

Kao da nije bila dovoljna ta tragična epizoda s premlaćivanjem Dedakovića kao »suradnika KOS-a« prije dvadeset godina, Hrvatska je televizija kao »ekskluzivnu vijest« i autentičnu činjenicu o 20. obljetnici pada Vukovara opet objavila istu KOS-ovsku montažu, iako su sami agenti KOS-a posvjedočili da se radi o falsifikatu, nakon čega je smijenjen urednik Dnevnika Zoran Šprajc. Ovakvim pristupima i dvadeset godina nakon tragičnih događaja i dalje se provociraju traume žrtava, te ih se međusobno stalno nastoji zavaditi.

Ova strategija sekundarne viktimizacije žrtava Vukovara kulminirala je 2012., godine nakon što ju je ministrica Pusić dovela do banalizacije pozvavši silovane žene Vukovara da, ako žele da njihova tragedija dobije pravo javnosti, da ih ona primi, da se pojave na splitskoj homoseksualnoj paradi, stavljajući patnju i dostojanstvo silovanih žena žrtava rata u funkciju *gay* aktivizma: »Očekivala bih da one, kao žrtve nasilja, imaju solidarnost sa svim drugim žrtvama ili potencijalnim žrtvama nasilja te očekujem da budu u prvim redovima na Split *Prideu*.«⁴⁷

2.2.2. Strategija relativizacije i obrtanja teza

Bivši član srpske okupacijske vlasti u Republici Hrvatskoj, Vojislav Stanimirović, 7. 11. 2010. godine, u razgovoru za beogradski dnevni list »Politika«, izjavio je da nije točna teza kako su Srbi započeli rat u Vukovaru, već da su se branili od terora koji su, prije srpske agresije na Vukovar, nad Srbima provodili Hrvati, pa je srpska pobuna u Hrvatskoj zapravo, po Stanimiroviću, bila neka vrsta obrambenoga rata, a ne agresija jedne države na drugu.⁴⁸ To je zapravo teza s kojom je Milošević legitimirao svoju politiku ne kao agresiju već kao »spašavanje ugroženih Srba«, a koju Stanimirović u izvornom obliku i dalje širi i ponavlja. Ona se provlačila i pri suđenju Branimiru Glavašu, govoreći kako su u Osijeku prije rata masovno ubijani srpski civili. U obrazloženju presude generalu Glavašu hrvatski je sud pak potvrdio

⁴⁵ http://www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI_DOKUMENTI/LABRADOR/IZJAVA-RADENKO_RADOJCIC

⁴⁶ <http://www.hlc-rdc.org/Transkripti/Milosevic/Transkripti/Transkripti%20sa%20sudjenja%20Slobodanu%20Milosevicu%20%2829%29/Transkript%20sa%20sudjenja%20Slobodanu%20Milosevicu%20-%202011.%20novembar%202002..pdf>

⁴⁷ <http://www.tportal.hr/vijesti/hrvatska/197583/Ocekujem-zene-u-Domovinskom-ratu-na-celu-Pridea.html#.UQZ9BfIkT7M>

⁴⁸ <http://www.politika.rs/rubrike/Politika/Tadic-nas-je-ohrabrio.lt.html>

djelomično stanimirovićevsko-miloševićevske teze, pišući da su se zločini, koji se pripisuju Glavašu, dogodili »tijekom oružanih sukoba u Osijeku«, kao da su se zaratila dva osječka kvarta.

Isto obrtanje teza u slučaju Srebrenice učinio je i Milorad Dodik u svojoj polemici s liderom Liberalne stranke, Čedomirom Jovanovićem. Tako Dodik tvrdi: »Republika Srpska nije nastala na genocidu, jer je formirana 1991. godine, a službeno je proglašena 9. siječnja 1992. godine, a Bosna i Hercegovina priznata je pet mjeseci poslije toga. Republika Srpska nastala je sa željom da se zaštiti identitet srpskoga naroda. Republika Srpska nije genocidna tvorevina, ne može se svesti na Srebrenicu, to je težak zločin, ali su tamo tri godine prije toga Naser Orić i njegove snage pobili 3.500 Srba.«⁴⁹

Strategija relativizacije i obrtanja teza od Vukovara do Srebrenice, nosi istu renarativizacijsku perversiju: Agresori su bili žrtve žrtava, ili svi smo žrtve i svi smo agresori, tako da se mitterrandovski koncept »zaraćenih strana«, koje su jednako krive, održao do danas, snažniji nego prije, jer se provlači i kroz »politiku pomirenja« koje provode nevladine udruge od REKOMA do *Documente* Vesne Teršelič koju je predsjednik RH Ivo Josipović zbog zasluga u procesu pomirenja i »suočavanja s prošlošću« odlikovao Poveljom Republike Hrvatske.⁵⁰

2.2.3. Strategija bratoubilačkoga rata

Ova strategija pojavljuje se ponajviše u obliku estetske forme, filma, od igranih do dokumentarnih, u kojima dominira stari jugoslavenski komunistički narativ »bratoubilačkoga rata«. Tako 1992. godine, dok se još cijedila krv s vukovarskih pročelja, režiser Živojin Pavlović u razrušenom Vukovaru s Radom Šerbedžijom u glavnoj ulozi snima film »Dezerter« u kojemu se tijekom »građanskoga rata« u Vukovaru dva prijatelja, koja su voljela istu ženu, nađu na suprotnoj strani, pri čemu su svi žrtve rata i tragični junaci neuspjelih ljubavi. Još se intenzivnije vukovarska tragedija kičastom estetskom renarativizacijom relativizira romantičnom filmskom pričom u filmu »Vukovar« Bore Draškovića iz 1994. godine, koji se predstavlja kao melodrama o ljubavi između Hrvatice i Srbina u jeku »građanskoga rata«. Filmova sa sličnom renarativizacijom rata u ex Jugoslaviji ima podosta, posebno u srpskoj i bosanskoj kinematografiji. Hrvatska kinematografija, s druge strane, nije snimila nijedan igrani film o Vukovaru.

---

⁴⁹ <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/Politika/1037402/Duel+Jovanovi%C4%87+-+Dodik.html>

⁵⁰ <http://www.tportal.hr/vijesti/hrvatska/201031/Josipovic-odlikovao-zasluzne-osobe-tvrtke-i-institucije.html#.UQupSPLD5qE>

Od dokumentarnih filmova valja istaknuti »Vukovar – posljednji rez« Drage Hedla i Janka Baljka iz 2006. godine koji započinje tvrdnjom koja potom postaje lajtmotiv dokumentarne priče na matrici »bratoubilačkoga rata«: »U SFR Jugoslaviji od 1945. do 1991. sklopljeno je 800.000 mešovitih brakova. U njima se rodilo blizu 7 miliona dece.«⁵¹

2.2.4. Strategija otezanja pravde i selekcioniranja krivaca⁵²

Strategija otezanja pravde počinje od početka stvaranja novih država i ne odnosi se samo na činjenicu da najodgovorniji za vukovarsku tragediju, vojni vrh JNA sa KOS-om na čelu, nisu privedeni pravdi, već je to i međunarodna politika koja je otezanjem priznanja RH i negiranjem datosti propasti Jugoslavije, te embargom na uvoz oružja, Hrvatsku, Bosnu i Hercegovinu i Sloveniju izravno izručila Miloševiću ratnom stroju.

Prvi oružani sukobi u Sloveniji dogodili su se usred *summita* tadašnje Europske zajednice (EZ) koja je brojala 12 članova. *Summit* je održan u Luxemburgu, koji je tada predsjedao rotirajućem Predsjedništvu EZ, koja je bila zaokupljena novom posthladnoratovskom kartom Europe i smanjivanjem američkoga utjecaja u Europi te puta prema Maastrichtu, transformaciji tadašnjega EZ-a prema onomu što današnja Europska unija manje ili više uspješno nastoji biti – zajednica sa zajedničkom vanjskom i sigurnosnom politikom. Tada, baš kao i danas, većina članica europskoga kluba smatrala je da Europa nakon pada zida i nestanka Istočnoga bloka može sama upravljati svojom kućom. Tako, kao ni danas, nije mislila jedino Velika Britanija koja je Lisabonskim ugovorom izuzeta iz zajedničke vanjske i sigurnosne politike EU, a visoka predstavnica toga najvažnijeg političkog tijela EU – kakve li ironije – britanska je barunica, gospođa Ashton. Protekle 22 godine također su pokazale da EU nikada ne će postati »Sjedinjene Europske Države« te da je američki utjecaj na starom kontinentu nemoguće umanjiti ili u cijelosti udaljiti. Ne ulazeći ovdje u geopolitičke, financijske ili neke druge razloge, moguće »interesne potrebe svijeta« za krvoprolićem u srcu Europe pred kraj 20. stoljeća baziranima na antagonizmu moćne Amerike i nemoćne Europe, činjenice govore da su Sjedinjene Države, prioritetno fokusirane na zaljevsku krizu, početak jugoslavenske krize dočekale sa stavom da Jugoslaviju treba očuvati. James Baker, na povratku iz Zaljeva, sletio je u Beograd i dao potporu Miloševiću u »spašavanju Jugoslavije«. Europska zajednica na prve pucnjeve u Sloveniji ne reagira. Ona i dalje federativnu republiku

⁵¹ <http://www.youtube.com/watch?v=SLEJEtETxk>

⁵² Sve što slijedi u kontekstu strategije otezanja pravde i selekcioniranja krivaca dostupno je u arhivi Međunarodnoga kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju u Den Hagu. Usp. <http://www.icty.org/action/cases/4>

vidi kao zemlju koja će se transformirati u demokratsku, te hvale saveznoga premijera Antu Markovića. Ne vide da se padom Berlinskoga zida Jugoslavija dezintegri- ra dok se Europa integrira. EZ bez ikakva jasnog razumijevanja, ali i bez političke platforme ili protokola za rješavanje situacija s ruba rata, po njoj jedino poznatoj matrici, formira trojku koja, nakon što su tenkovi JNA počeli izlaziti na ulice iz slovenskih vojarni, kreće u pohod s »mirovnom porukom«. Tu trojku čine Gianni de Michellis, talijanski ministar vanjskih poslova, oslonjen isključivo na podatke svoje, talijanske obavještajne službe koja je pak bila isključivo oslonjena na izvore JNA, Hans van den Broek, nizozemski ministar vanjskih poslova, oslonjen isključivo na natpise u medijima, te Jacques Poss, luksemburški ministar vanjskih poslova, koji će uoči odlaska u Beograd ostati zapamćen po rečenici: »Ovo nije vrijeme Amerike, ovo je vrijeme Europe.« U tadašnjoj posthladnoratovskoj Europskoj zajednici ministri Francuske i Britanije s jedne, te Njemačke s druge strane, servisirani od moćnih obavještajnih službi vlastitih zemalja imaju mnogo ozbiljnije informacije.

Dvadeset i petog lipnja Slovenija i Hrvatska proglašavaju neovisnost. Njemačka to podržava na svoj pragmatičan način. Rat od nekoliko tjedana u Sloveniji završava i, naknadno se doznaje, dogovorom slovenskog i srpskog vodstva, a ne »mirov- nim djelovanjem« trojke, kako se isprva mislilo. Milošević tako pušta Sloveniju iz, pravno, još uvijek zajedničke države, ona se ionako nije uklapala u koncepciju velike Srbije odnosno Zapadnoga Balkana, kako je to dvije godine poslije postavio London. Britanija se tako sprema za upravljanje jugoslavenskom krizom. Stoga nije čudo da su njeni generali, poput Rosea, imali strateške funkcije. Već u srpnju iste godine krvavi rat kuca na vrata Hrvatske – počinje vukovarska tragedija.

Nakon što je JNA razoružala postrojbe teritorijalne obrane, Hrvatska nije bila opremljena za otpor jednoj od najjačih vojski u Europi. Tog ljeta Vijeće sigurnosti UN-a, kojim dominira britanska politika otežajućih deklaracija, rezolucija i *statusa quo*, donosi Rezoluciju o embargu na isporuku oružja Jugoslaviji. Time se *de facto* Hrvatskoj, kao poslije Bosni i Hercegovini, osporilo svako pravo na obranu. U EZ rezoluciju snažno podupiru Velika Britanija i Francuska (taj se savez održao sve do 1995. g., do pobjede Jacquesa Chiraca) i brojne druge članice »kluba dvana- estorice«. Njemačka ostaje gotovo usamljena. Taj embargo stoga postaje glavna odrednica međunarodne politike naspram rata u Jugoslaviji. U rujnu je Vukovar već pod žestokom topničkom paljbom, grad je počeo nestajati pred očima svijeta. Toga rujna otvara se mirovna konferencija za Jugoslaviju u Den Haagu. Prije počet- ka lord Carrington izjavljuje da ako se sukob želi riješiti, mora se ponajprije postići obustava vatre te sve »zaraćene strane« posjesti za stol.

Njegove su riječi bile jasan signal Miloševiću da je njegov krvavi plan podržan. Slo- bodno je mogao ići u eskalaciju rata, osvajanje teritorija s kojima je poslije mogao

trgovati u pregovorima. U takvim neravnopravnim okolnostima iste je godine, 18. 11., slomljena obrana Vukovara.

2.2.4.1. Pad Vukovara i promjena percepcije Zapada

Posljedice su bile višestruko razorne: JNA se počela kretati prema Osijeku, a srbijanski agitprop kroz dnevni list »Politika« potiče JNA da nastavi brzo prema zapadu i slomi »ustaše« prije negoli se oporave. Pad Vukovara ipak je stubokom promijenio percepciju dobrog dijela zemalja članica EZ-a koje su na sve do tada gledale kao na plemenski rat i humanitarnu katastrofu. Jedan od najvećih autoriteta za to razdoblje, na čija se istraživanja ovdje dijelom oslanjamo, profesor na Cambridgeu, Josip Glaurdić, u svojoj knjizi »Vrijeme Europe« piše: »Samo nekoliko sati nakon što su prizori razorenih vukovarskih ulica doprli u domove zapadnih Europljana, raspoloženje na najvišim političkim razinama EZ-a stubokom se promijenilo. Prema izvještajima nizozemskoga predsjedništva, većina država članica EZ-a sada je podržavala načelo priznanja republika koje to žele, bez čekanja sveopćeg rješenja. U nizozemskom memorandumu, upućenom ministarstvima vanjskih poslova zemalja članica EZ-a, uvjerljivo se tvrdilo: »Ako Zajednica prihvati gledište da se izgledi za priznanje neovisnosti republika mogu predvidjeti samo u okviru sveopćega rješenja za svih 6 republika, bit će bespomoćna, ako jedna republika koja blokira proces za postignuće sveopćega rješenja, istodobno osvaja teritorij. Zadaća nizozemskoga predsjedništva EZ-a u cjelini, kako ju je Peter van Walsum, generalni direktor za politička pitanja nizozemskoga ministarstva vanjskih poslova izrazio svom šefu van den Broeku, bila je ... selektivnom i oštrom politikom izvršiti pritisak na Srbiju pa će ona prije ili kasnije biti spremna na kompromis... Znam da ne će biti lako uvjeriti sve partnere, ali nepristranost nas može dovesti samo do bijednoga prihvaćanja srbijanskog osvajanja i njihovih novih granica.«⁵³

Angelo Sodano, državni tajnik Svete Stolice, odmah saziva veleposlanike zemalja KESS-a akreditirane pri Vatikanu. Iznosi stav Vatikana prema kojemu se u priznanje novih država mora što hitnije krenuti. To je bilo presudno za brzu promjenu stavova tadašnjih europskih lidera. Na istim pozicijama i nakon nizozemskoga memoranduma i Sodanova sastanka ostaju, očekivano, samo dvije zemlje: Mitterrandova Francuska koja i dalje stoji na »humanitarnim pozicijama« te Velika Britanija koja kroz usta Douglasa Hurda govori dvojbenosti odluke o priznaju.

Priznanje članica Europske unije faktično je bilo prihvaćanje datosti da se dotadašnja Jugoslavija raspala. To je naime utvrdila komisija nazvana po čelniku francuskom pravniku Badinteru, koju je tadašnja Europska zajednica osnovala kako bi dobila i pravnu potvrdu onoga što se događa na terenu. Unatoč neskrivenim pritis-

⁵³ J. GLAURDIĆ, *Vrijeme Europe*, Mate, Zagreb, 2011., str. 354.

cima i iz njegove matične države, Francuz Badinter ustvrdio je da središnja vlast ne funkcionira, da predsjedništvo i vlada Jugoslavije praktički ne postoje, da se vojska stavila na stranu jedne federalne jedinice, Srbije, te da treba priznati nezavisnost onih saveznih republika koje to zatraže, a da njihove granice postanu granice novih samostalnih država.

Zbog strategije otezanja pravde (pravo država na samoodređenje koje su već konzumirale sve postkomunističke zajedničke države) teško je ne ustvrditi da je sve moglo proći s puno manje žrtava, ako ih je uopće i trebalo biti. Europska je zajednica na teren poslala nenaoružanu promatračku misiju koja je imala dovoljno podataka najkasnije u jesen 1991. godine prema kojima je Srbija pod Miloševićevim vodstvom htjela stvoriti samo proširenu Srbiju, zadržavajući naziv Jugoslavija najviše zbog međunarodne javnosti. Svjedočenje jednoga od promatrača, kasnije francuskoga veleposlanika u Hrvatskoj, da je imao sve podatke o zločinu počinjenom u Borovu Selu 2. svibnja 1991. g., ali da jednostavno nije mogao vjerovati da se tako nešto događa u Europi krajem 20. stoljeća, dovoljno govori o tadašnjem raspoloženju. Nažalost, još i danas oni koji imaju volje mogu pročitati dokumente utjecajnih europskih političkih grupacija prema kojima je prerano priznanje Slovenije i posebice Hrvatske krivo za krvavi raspad Jugoslavije. Ova je teza apsurdna, ako se zna da je još daleko teži masovni zločin, pokolj na Ovčari osoba dovedenih iz vukovarske bolnice, počinjen gotovo dva mjeseca prije priznanja. Stoga priznanje država jamačno nije dovelo do masakra. Ako tomu dodamo i tvrdnju krvnika s Ovčare, ratnoga zločinca Veselina Šljivančanina, izrečenu tijekom suđenja u Haagu, prema kojoj, da je samo pretpostavljao da će Hrvatska biti samostalna država, ne bi ni ratovao, onda je jasno da su svi mitovi o preranom priznanju zasnovani samo na ideološkoj zasljepljenosti, a nikako ne na činjeničnom stanju. Podsjetimo na kraju da su i oni koji su Hrvatskoj sigurno u tom trenutku morali biti saveznici, kao čelnici Makedonije i Bosne i Hercegovine, Kiro Gligorov i Alija Izetbegović, u pismima svjetskim moćnicima molili da se odustane od priznanja Hrvatske jer bi to predstavljalo opasnost, iako su znali i morali znati da je uz ostale gradove Vukovar sadistički bio uništen, a njegovi stanovnici masakrirani, mučeni, protjerani.

2.2.4.2. Carla del Ponte i amnestija KOS-a razbijanjem optužnice Luise Arbour

U kasno proljeće 1992. godine iz srbijanskih logora razmijenjen je Z. N., čiji je identitet i danas iz ne znamo kojih razloga tajan, čovjek koji je preživio pokolj na Ovčari i donosi informacije i činjenice. Predstavnik hrvatskih vlasti, dr. Kostović, poslije njegova detaljnog opisa, poziva predstavnika međunarodne zajednice dr. Snowa, koji helikopterom i pod visokim mjerama sigurnosti UN-a odlazi onamo, definira lokalitet i ograđuje ga. Obavio je preliminarno plitko iskapanje i odmah naišao na ljudske kosti. Kako Srbi ne bi premjestili posmrtno ostatke, Ovčaru čuva ruski

kontingent UN-a. Godinu poslije osnovan je UN-ov sud za zločine počinjene na tlu bivše Jugoslavije. Prvi glavni haški tužitelj je Richard Goldstone, poznati borac protiv *aparthaida*. Prve optužnice podignute su za Hrvate iz BiH, braću Kupreškić, Blaškića, Kordića i Čerkeza. Za Vukovar biva optužen tek Stanko Dokmanović koji se objesio u svojoj pritvorskoj ćeliji. Uključivanjem Amerike u krizu u bivšoj Jugoslaviji u Vukovar dolazi Madeleine Albraith, tada američka veleposlanica pri UN-u, poslije državnu tajnica, pri čemu je Srbi gađaju kamenjem.

U svibnju 1995. hrvatska provodi akciju Bljesak, a malo poslije toga događa se srebreški genocid. Richard Goldstone trpi velike pritiske međunarodne politike da ne optuži Karadžića, relevantnoga partnera u Daytonu te na Ženevskoj mirovnoj konferenciji, na što se Karadžić i danas poziva. Goldstone ipak 1995. godine podiže optužnicu protiv Karadžića i – daje ostavku. Na njegovo mjesto dolazi Louise Arbour. Albraithova od drugoga pokušaja odlazi u Vukovar i na Ovčaru. Njezin govor poslije toga, održan u Ženevi na UN-ovu odboru za ljudska prava, danas se smatra povijesnim. Ekshumacija na Ovčari počela je tek 1996. pod patronatom generala Kleina. Louise Arbour i tužitelj Scott Williamson (u posljednjoj Bushovoj administraciji veleposlanik za ratne zločine), počinju s istragom. Trebala je to biti velika optužnica koja bi uz to simbolički predstavljala i strašne zločine počinjene drugdje u Hrvatskoj. Dokazi do kojih su došli vodili su prema cijelom krnjem predsjedništvu Jugoslavije, vrhu JNA i KOS-u. Arbour je u tom procesu u stalnom nesuglasju s čelnicima zemalja NATO saveza te nakon niza pritisaka i bezuspješnih uvjeravanja podiže optužnicu protiv Slobodana Miloševića i podnosi ostavku. Onda na scenu stupa tužiteljica Carla del Ponte i razbija izvrsnu istragu tužiteljice Arbour, razdvojivši optužnicu i poštedjevši vrh JNA i KOS-a na čelu sa glavnim strategom Aleksandrom Vasiljevićem.

Svršetkom procesa mirne reintegracije 1998. godine SAD se počinju povlačiti, sferu svojih interesa sele na Istok, u Afganistan. Poslije Oluje britanski je utjecaj bio umanjen, točnije pritajen. U upražnjene niše Lorda Owena, Cyrusa Vancea i ostalih privremeno su zasjeli Hoolbrooke i ostali arhitekti Daytona. Dolazak novih laburista na vlast u Britaniji 1999. godine označava i veliki britanski povratak u regiju. Jedan od prvih poteza Blairove vlade prema Balkanu bio je usmjeren na jačanje ICTY-a, koje je uključivalo kadroviranje na Tribunalu i znatno veći novac. Carla del Ponte nasljeđuje Arbour, postaje glavna haška tužiteljica, s prioritarnim zadatkom da politikom optužbe podupre politički koncept Zapadnoga Balkana kao neke nove jugo-unitarističke forme, maskirane postojanjem granica neovisnih država, te da kroz to zamagli ulogu britanske politike u podržavanju projekta Velike Srbije. Istodobno, u Hrvatskoj dolazi do promjene vlasti. Stjepan Mesić svoj prvi predsjednički mandat počinje pogrdnim vicem o predsjedniku Tuđmanu. Temeljita istraga bivše glavne haške tužiteljice Arbour gurnuta je na dno u ladice nove tuži-

teljice del Ponte. I onda se događa krucijalni potez otezanja pravde i selekcioniranja krivaca za vukovarsku tragediju. Tek 2002. godine optužnica biva razmontirana i pretočena u dvije manje optužnice: za Ovčaru i Vukovar, čime je vrh JNA i KOS-a opet zamračen. Za prvo su optuženi Mile Mrkšić, general JNA (Srbin iz Hrvatske), pukovnik KOS-a Šljivančanin te Radić. Za Vukovar je, umjesto izravno vrha JNA i KOS-a, optužen Goran Hadžić, vođa lokalnih pobunjenih Srba, za težinu cijelog događaja sasvim bizarni skladištar iz Pačetina.

Uvriježeno je mišljenje pak da je del Ponte Vukovar namjeravala tretirati kroz Miloševića. Del Ponte je u njegovu optužnicu stavila aneks kojim su kao članovi udruženoga zločinačkog pothvata bili apostrofirani Jović, Kostić, Kadrijević i Adžić, dakle cijeli vrh JNA, ali opet nigdje Vasiljevića i KOS-a. Tako je pravda vezana uz Vukovar nakon godina otezanja i selekcioniranja krivaca dobila farsični epilog: Milošević je umro, a selektivna optužba del Ponte za Vukovar nije dostigla ni nepravomoćni pravorijek, dok su Šljivančanin i Mrkšić (Radić oslobođen) za Ovčaru dobili kaznu kakva se na Zapadu dobiva za teži oblik oružane pljačke.

Sve se to jednostavno uklopilo u veliku političku i obavještajnu sliku koja se počela stvarati neposredno nakon Oluje i koju je nažalost rijetko tko u hrvatskom političkom i javnom prostoru imao kapaciteta prepoznati. Međunarodni je tribunal za bivšu Jugoslaviju u tom smislu imao ulogu velikog arbitra, političkoga kreatora kojemu glavni cilj nije kazniti odgovorne za zločine počinjene tijekom rata nastalog zbog velikosrpske agresije, već demontirati velikosrpski plan. Redikulizacija procesa Šešelj i donekle Karadžić te presedan revizije pravomoćne presude za Šljivančanina konačna je faza te povijesno opasne demontaže. Kada je Žalbeno vijeće haškoga suda Šljivančaninu povisilo kaznu s 5 na 17 godina zatvora, Tadićeva je administracija izjavila kako će sve učiniti da tu pravomoćnu presudu ospori. Što su rekli, to su i učinili. Prihvaćeno je saslušanje svjedoka Panića, šefa stožera srbijanske vojske u Negoslavcima. On je kazao da major KOS-a nije znao da je Mile Mrkšić (osuđen na 20 godina), povukao vojnu policiju s Ovčare kako bi pokolj mogao početi. Istodobno, Šljivančanin, osupnut sa 17 godina robije, zaprijetio je da će progovoriti i rasvijetliti stvarnu ulogu vrha JNA, a posebno šefa KOS-a Aleksandra Vasiljevića. Vasiljević, kojeg sada i DORH traži zbog mučenja i likvidacija zarobljenih u srpskim logorima (rano su se sjetili), ključ je veze i izravne umiješanosti Beograda u najveći pokolj Hrvata nakon onoga na Bleiburgu 1945. godine. Štoviše na Bleiburgu 1945. i na Ovčari 1991. godine iščitavamo ne sličan, već istovjetan obavještajni rukopis. Poslije samo prepisan na Srebrenicu 1995. godine.

Neosporna je činjenica da je Vasiljević 19.11., nekoliko sati prije razvrstavanja, stigao u Negoslavce. Tu informaciju ima i haško tužiteljstvo na temelju istraživanja tužiteljice Arbour. S njim je stigao i Bogdan Vujić, jedan od najiskusnijih kontra-

obavještajaca. Vujić je reaktiviran iz mirovine kao specijalist za sastavljanje lista i razvrstavanje neprijatelja. Tamo ih je čekao njihov major, kosovac Veselin Šljivančanin, načelnik za sigurnost operativne grupe Jug. Stoga doista nije teško zaključiti čiju je ideju Šljivančanin proveo i utvrditi njegovu krivicu za pokolj. Sudbinsku ulogu KOS-a kao režisera svih ratnih krvavih parada pokušala je neuspješno rasvijetliti u završnim riječima i obrana Mile Mrkšića. Stoga cijelu »operaciju Šljivančanin« treba promatrati prije svega kao amnestiju institucije za koju je on radio – kao amnestiju KOS-a. Jedina nada za zadovoljenje pravde u činjenici da za Vukovar nitko nije odgovarao, tek za Ovčaru, ostaje započeti proces u Haagu protiv Gorana Hadžića. Do rata skladištar iz Pačetina, Hadžić postaje jedna od ključnih figura velikosrpske pobune u Hrvatskoj na krvavi Uskrs 1991. godine. Kraj mirne reintegracije Istočne Slavonije Hadžić dočekuje kao predsjednik oblasti pod mandatom UNTAES-a. To je bio siječanj 1998. godine. Godinu prije hrvatska vlada izuzima ga iz zakona o općem oprost. Pred hrvatskim sudovima osuđen je u odsutnosti na ukupno 20 godina zatvora. Carla del Ponte optužila ga je 2004. godine. Nova optužnica za Hadžića obuhvaća, ubojstva, istrjebljenja i druge ratne zločine počinjene u Vukovaru, Lovasu, Erdutu, Klisi, Dalju i drugim mjestima. Počinio je to, tvrdi tužitelj, u okviru ujedinjenoga zločinačkog pothvata pod vodstvom Slobodana Miloševića. Uz Hadžića članovi su toga pothvata i vodeći generali bivše JNA, operativci srpske obavještajne službe Jovica Stanišić i Frenk Šimatović – već optuženi pred Tribunalom, te zapovjednici srpskih dragovoljačkih odreda i četničkoga pokreta te, konačno, i šef KOS-a Aleksandar Vasiljević. O ratnim strahotama svjedočit će žrtve i suvremenici. Neki će svjedočiti zaštićeno. Najpozitivniji pomak u dopuni Hadžićeve optužnice i logori su na tlu Srbije. Dugo prešućivani ili negirani, ovom optužnicom prestaju biti, prije svega, tabu i politički misterij o kojima se u bilateralnim susretima izbjegava govoriti. U njih su i civili i ratni zarobljenici odvođeni nakon pada Vukovara: Stajićevo, Begejci, Sremska Mitrovica, Šid, Zrenjanin... Zatvara li se ovom optužnicom konačno krug i farsa otezanja pravde? To nitko ne može jamčiti, ali dovoljno je simbolike i samokritike u uvodnim riječima tužitelja Stringera: »Časni sude, ovo je posljednja uvodna riječ na sudu za zločine počinjene na tlu bivše Jugoslavije. Posljednja, a trebala je biti prva. Prije tragedije Vukovara mi u običajnom pravu nismo imali pojam etničkoga čišćenja. On je utemeljen nakon tragedije jednoga razorenog, ubijenog grada.«⁵⁴ U kontekstu našeg razmatranja strategije otezanja pravde i selekcioniranja krivaca, riječima tužitelja Stringera kako se radi »o posljednjoj riječi koja je trebala biti prva«, nije potreban dodatni komentar.

⁵⁴ <http://www.icty.org/case/hadzig/4#ind>

Zaključak: Reafirmirati stvarnost – reafirmirati tragediju

U slučaju političke detragedizacije zanemarivanje datosti u korist »humanitarnih« interpretacija, ona nije, kao u slučaju detragedizacije kao duhovnoga procesa Zapada, izričaj teoretskih vizija i interpretacija (post)povijesti jedne umorne kulture, već politička strategija u kojoj, kao posvuda po svijetu u sličnim situacijama, presudna je uloga obavještajne i medijske manipulacije činjenica i zbilje,⁵⁵ što je upravo na primjeru Vukovara zorno. No proces detragedizacije kao teorija i proces u kulturi, te detragedizacija Vukovara i ratova u bivšoj Jugoslaviji na način političko medijskih re-narativizacija imaju isto ishodište: negiranje datosti, u ovom slučaju datosti tragedije pred kojom se zatvaralo oči na isti način kako je to opisala Arendt u slučaju Eichman i uspona nacizma. Tako se duh vremena Zapada kao detragedizirajući proces na način utješiteljskoga i pasivnoga nihilizma i konkretna politička praksa te anesteziiranje savjesti uzajamno pothranjuju. Teorija i praksa ovdje se usličuju jer teorija je počesto »način na koji pokušavate opravdati svoj način života. Ona vam daje temeljne razloge zbog čega činite to što činite.«⁵⁶ Ili, obrnuto, da ne činite ono što ne činite, a trebali biste. Bez takve duhovne klime Zapada, Srebrenica i Vukovar usred Europe ne bi bili mogući: da se ne kvari komoditet nietzscheovskoga »posljednjeg čovjeka«, nije uputno priznati postojanje tragičnoga, uznemirujućega, zla. Tragedija Vukovara dovoljna je opomena i poziv, ne u smislu pantragizma unamunovskog ili sličnog tipa, da se reafirmira duh tragedije, zapravo stvarnost, koja je krhka, nesavršena, u kojem je nepostojanje upisano u srce postojanja. Polazeći upravo od poziva k obnovi »duha tragedije« kao puta u obnovi ljudskosti i društva, Terry Eagleton nihilizam interpretira kao razočarani fundamentalizam kojima je pak zajedničko preziranje stvarnosti te zaključuje: »Naš sadašnji politički poredak utemeljen je na nepostojanju ljudske deprivacije. Ali moramo ga zamijeniti političkim poretom utemeljenim i na nepostojanju – nepostojanju kao svijesti o ljudskoj krhkosti i bestemeljnosti. Samo tako možemo zaustaviti oholost prema kojoj je fundamentalizam tek očajnička, bolesna reakcija. Tragedije nas podsjećaju kako je teško suočiti se s nepostojanjem, a da se pritom sami ne razgradimo. Kako možemo podnositi taj užas i dalje živjeti? Istodobno, one nas podsjećaju kako način života kojemu nedostaje hrabrosti da se suoči s traumatskim, nedostaje i snaga za preživljavanjem. Samo u suočavanju s tim porazom život može cvasti. Nepostojanje u samom srcu nas samih progona naše snove i krnji naše projekte. Ali to je cijena koju moramo platiti da bismo imali izgleda za svjetliju budućnost. Nepostojanje je način kojim održavamo vjeru u otvorenu prirodu ljudskosti i stoga je ono izvor nade.«⁵⁷ U europskoj tradiciji, pri čemu mislimo i na kršćanstvo, postoji obilje inspiracije i poticaja za takvu vrstu obnove i suočavanja.

---

⁵⁵ Usp. REPORTERS SANS FRONTIERS, *I media dell' odio*, Gruppo Abele, Torino, 1998.

⁵⁶ T. EAGLETON, *Teorija i nakon nje*, Algoritam, Zagreb, 2005., str. 53.-54.

⁵⁷ *Isto*, str. 182.

THE DETRAGEDIZATION STRATEGY OF VUKOVAR

From the Processes in Culture to the Media-Political Strategy

Ivica Šola*

Summary

Starting by asking the question, how the Vukovar tragedy could have happened in Europe at the threshold of 21st century, the article examines the spiritual climate of the West, marked by the rejection of the spirit of tragedy, on the Hegelian matrix characterized by denial of the realities. Complete post-Hegelian philosophy can be observed as a captive of his approach to the final as the negative that has to be overcome, which in one part of these flows shows a denial of reality as such, especially in the postmodern interpretativism. Technical and scientific civilization is seen as the final stage of de-tragedization of the West. In the second part of the article specific historical events related to Vukovar tragedy are in an interdisciplinary way linked to the spiritual climate of the West, because both are characterized by denial of tragic realities in the context of comforter-like nihilism. Vukovar is in the ways and methods shown as a paradigm of de-tragedization and re-narrativising, which were aiming to distort what actually occurred, thus becoming a model for all other war tragedies in the former Yugoslavia.

In conclusion, it calls for a renewal of the spirit of tragedy and for the affirmation of reality, being the best way to prevent similar events to happen again.

Keywords: *de-tragedization, nihilism, re-narrativising, Vukovar, renewal of the spirit of tragedy, strategy.*

---

* Dr. sc. Ivica Šola, Department of Culturology, J. J. Strossmayer University of Osijek, Trg Svetoga Trojstva 3, 31000 Osijek, Croatia, isola@unios.hr